

BİR HATIRLAMA ARACI OLARAK "90'LAR POP" ÜZERİNE
NETNOGRAFİK BİR İNCELEME

"90s Pop" As a Remember Tool a Netnographic Review

Göktürk ERDOĞAN

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Türk Müziği
Bölümü

gokturkerdogan@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8174-6979>

Cite as / Atıf: Erdoğan, G. (2023). Bir hatırlama aracı olarak "90'lar pop" üzerine netnografik bir
inceleme. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 173-194.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1257542>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	28.02.2023
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	23.04.2023
SorumluYazar- <i>Corresponding Author</i> :	Göktürk ERDOĞAN
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	173-194
DOI Numarası- <i>DOI Number</i>	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1257542

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

BİR HATIRLAMA ARACI OLARAK “90’LAR POP” ÜZERİNE NETNOGRAFİK BİR İNCELEME

“90s Pop” As a Remember Tool a Netnographic Review

Göktürk ERDOĞAN

Öz

XX. yüzyıldan günümüze Türk popüler müzik tarihinde farklı dönemlerde, farklı müzik türleri yer almıştır. Hiç şüphesiz bu dönemlerden biri de popüler olduğu dönemin adıyla anılan “90’lar Pop”tur. Günümüzde nostaljik bir tutumla çoğu dinleyicinin zihninde farklı bir yer tutan ve pek çok şarkı, solist ve müzisyeni müzik endüstrisine kazandıran “90’lar Pop”; 1980’li yıllarda revaçta olan arabesk müziği tahtından indirip, kendi yıldızlarını, mottolarını ve soundunu oluşturmuş modern bir müzik tarzını ifade etmektedir. Nitekim Türk kültür tarihinin en önemli kırılma yıllarından biri olan 1990’lı yıllar, hem ekonomik hem de sosyokültürel anlamda Türkiye’nin modernleşme sürecinde önemli bir dönemi de işaret etmektedir. 1991 yılında özel radyo ve televizyonların kurulması, cep telefonu ve internet kullanımının günlük yaşamımıza girmeye başladığı bu dönem, Türkiye’nin Batı tarzı müzik kültürüne de yakın olduğu dönemdir. Bu gelişmeler ışığında gelişen müzik endüstrisi ve teknolojileri bugün adına “90’lar Pop” dediğimiz sürecin oluşmasında büyük bir etkidir. Ancak günümüzde 90’lar Pop’ olarak adlandırdığımız ve pek çoğumuzun üzerinde neredeyse ‘kaliteli ve özel’ olduğu konusunda mutabık kaldığımız bu dönemi özel kılan ve dinleyicileri cezbeden esas unsurların ne olduğu tam anlaşılacak ve bu konu üzerine açıklayıcı bir yayın bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, “90’lar Pop”u özel kılan anlam dünyasını ortaya çıkarmaktır. Söz konusu çalışma internet ortamındaki grup veya toplulukları araştırma amacı taşıyan netnografik yöntemle incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimer: Türk pop müziği, 90’lar pop, aranjman, kültürel bellek, netnografi.

Abstract

XX. In the history of Turkish popular music from the 19th century to the present, different types of music have taken place in different periods. Undoubtedly, one of these periods is the “90s Pop”, which is named after the period when it was popular. Today, “90s Pop”, which has a different place in the minds of most listeners with a nostalgic attitude and brought many songs, soloists and musicians to the music industry; It expresses a modern music style that dethroned arabesque music, which was popular in the 1980s, and created its own stars, mottos and sound. As a matter of fact, the 1990s, one of the most important breaking years in the history of Turkish culture, also marks an important period in Turkey's modernization process, both

economically and socioculturally. The establishment of private radios and televisions in 1991, and the use of mobile phones and the internet began to enter our daily lives, the period when Turkey was also close to Western-style music culture. The music industry and technologies developed in the light of these developments are a major factor in the formation of the process we call “90s Pop” today. However, it is not clear what the main elements that make this period special and attract the listeners, which we call the 90s Pop, and on which most of us agree that it is almost 'quality and special', cannot be fully understood and there is no explanatory publication on this subject. The aim of this study is to reveal the world of meaning that makes “90s Pop” special. The aforementioned study has been tried to be examined with the netnographic method, which aims to research groups or communities on the internet.

Key Words Turkish pop music, 90’s pop, arrangement, cultural memory, netnographic,

Giriş

Türk popüler müzik tarihi; 20. yüzyılın başından itibaren; caz, kanto, tango, aranjman, Anadolu pop/rock, arabesk ve “90’lar pop” gibi isimler olarak farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır. Geçmişi “dönem” olarak sınıflandırmak tarihsel devamlılık açısından bir yanılığ olsa da yukarıda zikredilen müzik türlerinin içinde “90’lar Pop”, bir dönem müziği olarak Türkiye’nin modernleşme serüveninde kültürün bir parçası olarak okunabilir. “90’lar Pop” adını aldığı 1990’lı yılların; sosyokültürel, ekonomik ve siyasi açıdan pek çok farklı paradigmayı da içinde barındıran bir geçiş dönemi olması açısından önemlidir. Bu açıdan “bugün insanların özlemleri andığı” (Ergin, 2019) “90’lar Pop” müziğini dinleyicilerin ve dönemi bizzat canlı yaşayanların gözünden anlamaya çalışmak önemlidir. Ancak tam olarak bu özlemin (bir diğer ifadeyle bu nostaljik tutumun) hangi unsurlardan oluştuğu ve neden insanların bu dönem müziğine ayrı bir değer atfettiği tam olarak anlaşılabilmif değildir. İşte bu çalışmanın temel gayesi de “90’lar Pop” olarak dinleyicilerin zihninde “kaliteli” olarak imlenen, günümüzde hâlâ dinlenen ve çeşitli eğlence meknlerinde alınan bu dönem müziğinin nostaljik bir tutumdan da öteye geçerek âdeta bir “hafıza meknına” (Nora, 2016) nasıl dönüştüğünü ortaya çıkarmaktır.

“Nostalji terimi etimolojik olarak Yunanca nostos (eve dönüş) ve algos (acı çekmek) anlamlarında gurbetçiler için kullanılan ve bir mekna/coğrafyaya duyulan özlemi ifade etse de bugün yaygın anlamda geçmişe duyulan zlem olarak kullanılmaktadır” (Sedikes ve Wildshot, 2018, s. 48). Ayrıca “nostalji” kavramının bireysel zlem duygusundan

öteye geçen, sosyal yönleri olan bir kavram olduğu ve bu sosyal yönün “ilerleme” kavramıyla bir arada gittiğinden bahsedilir. İlerleme ve değişim gerçekleştikçe nostaljinin ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Demir’in Davis’ten (1979, s. 17) aktardığı bilgilere bakıldığında nostalji duygusunun en yoğun hissedildiği dönem orta yaş ve üstü dönemdir: “ilk yetişkinlik ve ergenlik dönemlerine ilişkin nostalji diğer dönemlerden daha güçlü olarak hissedilmektedir. Ayrıca, nostaljik duygularla ilgilenme arzusu da bireyin yaşam süresine göre farklılıklar gösterir. Nostalji duyarlılığının orta yaş geçince ve emeklilik yıllarında en üst seviyede olduğu varsayılmaktadır” (2008, s. 37). Bu çalışmanın önemli kavramlarından biri olarak düşünülen nostalji “bir obje, sahne, koku veya müzik tarafından harekete geçirilen özlemlerle bir duygu durumu” (Belk, 1990’dan akt: Demir, 2008, s. 30) olarak tanımlanır ve “bir kişinin nostalji hissettiği zaman geçmişle ilgili öğeler için hafızasıyla bağlantı kurduğu ve geçmişe ait bir müziğin gençlik dönemlerine ilişkin duyguları yeniden harekete geçirdiği” (Demir, 2008, s. 30) bilinmektedir. Çalışmaya konu olan “90’lar Pop” müziğini de bir nostalji unsuru olarak düşünmek yersiz olmayacaktır. Nostalji kavramı müzik açısından elbette sadece 1990’lara duyulan özleme has bir olgu değildir ancak yakın dönemle yapılan kültürel ve siyasi tartışmalarda “90’lar Pop” döneminin, diğer dönemlerin nostaljik hafıza pratiklerine nazaran günümüzde çok daha fazla öne çıktığı söylenebilir (Hepkenar ve İnceal, 2020, s. 49).

1980 sonrası dönemde radikal kırılmalar yaşayan Türkiye’nin en önemli müzikal kültür atlasını oluşturan 90’lar Pop’u diğer türlerden ayrı bir kategoriye koymamızda ve bu müziğin hızlıca gündeme oturmasında hiç şüphesiz özel radyo ve televizyon yayıncılığı gelmektedir. Süreci takiben 2000 sonrası dönemde ise hızla yaşamımızın bir parçası hâline dönüşen internet ve 2010 sonrası süreçte karşımıza çıkan sosyal medya; geleneksel müzik dinleme ve müzik yapma alışkanlıklarımızı radikal bir biçimde dönüştürerek, müziğin daha ulaşılır ve çabuk tüketilir bir hâl almasını da kaçınılmaz kılmıştır. Zamanla bir sohbet ve paylaşım alanına dönüşen bu mecralar (özellikle Youtube) müziğin tüm bileşenlerini etkilemiştir. Bu anlamda TV’deki video müzik kanalları ve radyo gibi geleneksel araçlar yerini Youtube’a bırakarak müziğin temel bileşenleri olan; “besteci, yorumcu, dinleyici ve eseri” (Kaplan, 2008, s. 31) ortak bir mecrada hızlı bir biçimde tedavüle sokmuş ve müziği kamusal alanın dışına taşıyarak bir nevi kişiselleştirmiş ve gündelik yaşamın bir parçası hâline dönüştürmüştür. Bu hızlı dönüşüm müziğin üretim hızına paralel tüketim hızını da arttırmış ve

nihayetinde çok sayıda müzisyenin hem kendisini hem de kişisel albümlerini yayımlamasına bir olanak tanımıştır. Müzik endüstrisindeki tüm bu genişlemeye ve çeşitliliğe rağmen 2000 sonrası dönemde üretilen müzikler, her ne kadar dinlenme oranları açısından sayıca fazla olsa da, “90’lar Pop” müziğini tahtından indirmeye yetmemiştir. “90’lar Pop” üzerine yapılan *cover* (yeniden seslendirme) çalışmaları ve günümüzde çeşitli canlı müzik mekânlarında sırf bu döneme ait müziklerin yapıldığı rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu açıdan “90’lar Pop” 2000 sonrası süreçte tekrar tekrar üretilerek hafızalarımızda bir nostaljik öge olarak kalıcılığını sağlamlaştırmıştır.

Türkiye’deki Popüler Müzik Türlerinin Tarihsel Bir Özeti

Türk popüler müzik tarihini Osmanlı Dönemi’nin son yıllarından başlatmak gerektiğinde Osmanlı’nın çok kültürlü toplumsal yapısından bakiye kalan en önemli popüler müzik türü hiç şüphesiz kantolardır. Kantolarla ilgili pek çok kaynakta çeşitli bilgiler olmakla birlikte, müzik yazarı ve eleştirmeni Murat Meriç’in yaptığı tespitler bu türü tanımlamaya muktedirdir. Müzik yazarı Murat Meriç, 1870 sonrasında ortaya çıkan kantoların, bir dönem çok popüler olduğunu, işgal yıllarında unutulduğunu ancak Cumhuriyet sonrasında tekrar moda olduğunu belirterek devam eder:

Kanto memlekete özgü bir türdür. Bunun için özgündür. Hatta fazlasıyla yerel olduğu bile söylenebilir: İstanbul’da çıkmış ve orada yok olmuştur. Yapısı itibariyle Doğulu, çalınışıyla geleneksel, anlattıklarıyla asrîdir. Sarayda icra edilen musikiye bir tepki olarak halkın içinden çıkmış, kısa sürede bütün toplumsal tabakalara hitap eden bir müzik türüne dönüşmüştür (Meriç, 2020, s. 142-143).

Kantolar ilk popüler müzik örnekleri olarak karşımıza çıkmakla birlikte popülerliğini zamanla bir Arjantin müziği olan tangolara bırakır. Meriç (2020) Cumhuriyetle birlikte Türkiye’de ilk popüler müzik tarzı olarak ise tangoyu gösterir ve ekler: “Cumhuriyetin ilk yıllarında biraz da devlet desteğiyle en hızlı yayılan türlerden biri tangodur. 1930’lu yıllarda özgün tangolar üretilmeye başlanır. Celal İnce, Şecaatin Tanyeli ve Esin Engin tangoları üç kuşağa sevdirebilir” (Meriç, 2020, s. 171). İlk Türkçe sözlü Tango eseri Necip Celal’in 1928 yılında yazdığı ve 1932 yılında Seyyan Hanım tarafından plağa okunan ‘Mazi Kalbimde Bir Yaradır’ adlı şarkıdır. Fehmi Ege’nin ‘Mehtaplı Bir Gecede’ adlı tangosu ise Türkiye’deki ilk tango eserlerindedir. Kantolar zamanla unutulur, tangolar ise kentli ve elit dinleyicinin ötesine geçemez. Ancak her ikisi de modern bir müzik tarzını

temsil eder. Öyle ki kantolarda kadın temsili ait olduğu döneme nazaran oldukça güçlüdür. Bununla birlikte Türkiye’de 1930’lu ve 1940’lı yıllar Cumhuriyet Dönemi musiki inkılabının gündemde olduğu yıllardır. Geleneksel sanat müziği formları ve dinî musiki genç Cumhuriyetin dinamizmine ayak uyduracak müzikal ve sözel yapıda değildir. Üstelik görece Şark’a aittir. Kadim Anadolu türküleri çağdaş ve çok sesli Batı müziği ile yeniden düzenlenerek müzikte çokseslilik arayışları ve tartışmaları başlar.

1950 sonrası çok partili dönemle birlikte eğitim ve kültür alanında Doğu-Batı arasında yön bulmaya çalışan genç Türkiye’nin değişen yüzü, müzik üzerindeki daha görünür hâle gelmektedir. 1960’lı yıllar geleneksel Türk müziği ve pop müzik açısından arayış yılları olarak Türk müziği tarihine geçer. Batı kaynaklı ezgilere (özellikle vals, tango ve şarkı formundaki eserlere) Türkçe yazılan sözlerle birlikte yeni armoniler ve ifade biçimleri oluşturan “pop müzik” aranjman müziği -her ne kadar TRT ve geleneksel halk müziği icracıları tarafından “yoz müzik” olarak nitelendirilse de- olarak Türk pop tarihindeki yerini almıştır. Alman müzikolog Martin Stokes (2012, s.27), 1950 sonrası Türk popüler müziğinin ilk dönemlerini şöyle özetlemektedir:

Türkiye’de 1960’larda pop ve rock, hem birbirini tamamlayıp hem de zıtlaşan iki eğilimin etkisi altındaydı. Erol Büyükburç (‘Türk Elvis’), Ajda Pekkan gibi isimlerden oluşan bir grup şarkıcı ve özellikle de Fecri Ebcioğlu, Türkiye dışındaki popüler tarzları, genellikle Türkçe olarak, bazen de yabancı dillerle yorumlama geleneğini yaratmıştı. Büyükburç lakabının da belirttiği gibi, (Türkçeleştirilmiş) rock and roll hareketini temsil ediyordu. *Chanson ve Canzoneler’e* odaklanan Pekkan, zamanla Fransa ve İtalya’da da bir kayıt yıldızı olarak ismini duyurdu. “Anadolu pop” veya “Anadolu rock” buna bir tepki olarak çıktı. Akımın önemli isimlerinden Cem Karaca (1945-2004) Batı rock müziğinin Anadolu yorumunu yaratma sürecinde, ağırlıklı olarak gitara dayalı ritimlere ve Batı rock’ının yapısına dayalı olarak düzenlenmiş icralarda, klavyeler, gitarlar ve davulları, yaylı tanbur, bağlama, kabak kemane ve çeşitli Anadolu vurmaları çalgılarıyla birlikte kullanmanın yollarını araştırdı (Stokes, 2012, s. 27).

1950 çok partili döneme geçişle birlikte Demokrat Parti hükümeti muhafazakâr bir söylemle iktidara gelirken buna karşın dış politikada Amerikan yanlısı politikaları benimsenir. Bu dönem sonrası yaşanan hızlı ve radikal dönüşüm yalnızca sosyokültürel, toplumsal ve ekonomik anlamda

kalmamış; tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de geleneksel müzik kültürlerinin değişip dönüşmesine ve yeni türlerin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Türkiye’de özellikle 1950 sonrası dönemde kentlerde Batı tarzı yabancı müzik furyası popüler olmuş ve plak sektörünün de gelişmesi ile bu parçalar çeşitli Türk gruplarının sahnelerinde orijinaline en yakın hâliyle çalınıp söylenmeye başlanmıştır. Bu kısır döngüyü ve -bir nevi- taklitçi müzik akımını ise Türk pop müzik tarihinin belki de ilk “pop starı” olarak anılmayı hak eden ve ‘Kara Tren’ isimli halk türküsünü Batı sazlarına göre aranje eden Erol Büyükburç (d. 1936-ö. 2015) kırmıştır. Hem sahnedeki enerjisi, hem yeteneği hem de sesi ile bir anda Türk pop müziğinin Elvis’i olarak anılan Büyükburç, erken dönem Türk popüler müzik tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olarak hafızalara yerleşmiştir. 1964 Uluslararası Balkan Müzik Festivali’nde Erol Büyükburç ve Tanju Okan’la Millî Orkestra’nın solistliğini yapan ve ülkemizi temsil eden Tülay German, *Burçak Tarlası/Mecnunum Leylamı Gördüm* plağı ile ilk Anadolu Pop örneğini dinleyicilerin beğenisine sunmuştur (Meriç, 2020, s. 239). 1960’lı yıllara asıl damgasını vuracak müzik denemeleri; bugün adına Aranjman müzik dediğimiz “Türkçe sözlü hafif müzik”tir.

Aranjman müzikler olarak ilk Türkçe pop denemelerinin yapıldığı 1960’ların başında; Elvis Presley, The Beatles gibi dünyaca ünlü şarkıcı ve grupların yaptığı şarkılar çeşitli Türk gruplarının da sahnede çalınmaya ve söylenmeye başlanmıştır. Büyük kentlerde yaşayan gençlerin dinlediği bu şarkılar zamanla aranjman müziğinin ağırlık kazanmasına ve dönemin hakim müzik kültürlerinin ve danslarının (blues, ça-ça, twist) Türkiye’de de yaygınlaşmasına sebep olmuştur (Erdoğan, 2018, s. 26).

Türkiye’de ilk aranjman müziği ise Febri Ebcioğlu’nun güftesini yazdığı ve Bozkurt İlham Gencer’in seslendirdiği Fransız bir beste olan ‘Bak Bir Varmış Bir Yokmuş’ adlı parçadır. 1960’ların başında aranjman modası giderek yaygınlaşırken söz ve müziği Türkçe olan eserler de gündeme gelmeye başlamıştır. Halk müziğinin geleneksel ezgilerinden ve motiflerinden yola çıkılarak oluşturulan şarkılarda aranjman müziğine karşı yerel müzik tekrar gündeme gelmiş, Tülay German’ın seslendirdiği geleneksel bir halk türküsü olan ‘*Burçak Tarlası*’ ise söz ve müziği yerli olmasından dolayı popüler müzik piyasası için âdeta bir devrim olmuştur. Müzik yazarı ve eleştirmeni Cambazoğlu; 1960’ların müzikal atmosferini sosyokültürel ve siyasi bağlamda şöyle değerlendirmektedir:

Köyden kente göçün başlangıcını oluşturan süreçte Türkiye, Batılı bir imajla müzik üzerinden kentli bir portre çizmekte ve 60’lı yılların

müzik iklimi bu perspektifte şekillenmekte idi. Köklü bir müzikal geleneğini geride bırakarak Batı kaynaklı popüler parçalara yazılan Türkçe sözler, o dönemin Türkiye'sinde 1960 askerî darbe ve yeni (1961) Anayasası ile Türkiye'de çok partili dönem sonrası yaşanan ilk krizin de işareti idi. 1952 yılında NATO'ya giren ve Kore'ye asker gönderen Türkiye, askerî anlamda Batının yanında saf tutmakla birlikte, kültürel anlamda da yeni müziklere ve yaşam biçimlerine de kapı aralamakta idi. Bu açıdan bakıldığında aranjman müzikler, Batı çalgılarının ve icra tekniklerinin kullanıldığı bir dönemi temsil etmekte idi. Ali Kocatepe, Adamo, Alpay, Ajda Pekkan, Erol Büyükburç, Fecri Ebcioğlu gibi isimler hem kentli müziği hem de kentli insan tipini temsil etme noktasında döneme damga vuran isimler olmuştur. Bu isimler arasında özellikle "Ajda Pekkan Türkiye'nin modernleşme ve Batılılaşma projesinin bir numaralı simgesi olarak yerli bir Avrupalıydı (Cambazoğlu, 2009, s. 22).

Ülkedeki siyasi çatışmalar, ekonomik istikrarsızlık ve köyden kente göç olgusunun hızlanması, toplumun eğlence alanlarını ve anlayışını müzik piyasası üzerinden yeniden şekillendirmiştir. 1970'li yıllardaki ulusalcılık akımı sadece müzikte değil edebiyat, şiir ve tiyatro gibi pek çok alanda kendisini göstermiştir. Nitekim 1970'li yıllarda geleneksel halk türkülerinden esinlenerek Anadolu pop/rock olarak adlandırılan dönemin sanatçıları (Ersen ve Dadaşlar, Cem Karaca, Barış Manço, Fikret Kızılok, Edip Akbayram vd.) modern tarzdaki düzenlemeleri ile köylü ve kentli nüfusu âdetâ bu türde birleştirmiş ve toplumda önemli bir dinleyici kitlesi bulmuştur. İşçi hakları, sendikalaşma faaliyetleri ve Amerika karşıtı politikalar etrafında şekillenen dönemin toplumsal hareketleri, müziğe Anadolu pop/rock akımı olarak yansımış ve toplumda karşılık bulmuştur. Bir anlamda Cumhuriyet Dönemi müzik politikalarında gerçekleştirilmek istenen "hamuru bize, sosu batılı kaynaklardan beslenecek olan" ulusal/millî müzik devrimi, Anadolu pop/rock sayesinde görece başarılı olmuştur.

"Müziğin endüstrileşme süreci, 1980 sonrasında yaşama geçirilen siyasal/kültürel/ekonomik projenin bir ürünüdür" (Taşbaşı, 2004, s. 76). Bu paralelde 1980 askerî darbe sonrası süreç Türk müzik tarihi açısından giderek daha popülist ve gündelik siyasetin tahakkümünde şekillenmiştir. (Erdoğan, 2018, s. 41-44). Gazetelerin magazin sayfaları artık daha geniş yer tutmaya başlamış ve arabesk müzik sanatçılarının (İbrahim Tatlıses, Müslüm Gürses, Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay) hit olan parçaları Türk sineması üzerinden dinleyiciyle görsel bir mecrada bütünleştirilerek bir anlamda

müzik üzerinden yeni bir kültür inşa edilmiştir. Gazino kültürünün zayıfladığı, eğlence mekânlarının ve anlayışlarının değiştiği, müzik dinleme mekânlarının ve kayıt teknolojilerinin gelişmesinin yanı sıra 1980’li yıllardaki açık hava halk konserleri, sanatçılar ve dinleyiciler arasındaki sınırları da ortadan kaldırmıştır. 1973-1980 yılları arasındaki petrol krizi ise küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye ölçeğinde de ekonomik olarak zor yılların habercisi olmuştur. Türkiye’nin Eurovision Şarkı Yarışması’na Ajda Pekkan’ın “*Pet’r Oil/Aman Petrol*” adlı şarkısı ile katılması, dönemin ekonomik atmosferinin popüler müzik üzerinden nasıl aktarıldığının en önemli göstergeleri arasındadır. 1980’li yıllarda pop, fantezi, halk müziği gibi farklı müzik akımları olsa da zirveyi arabesk müzik almıştır. 1984 yılında dönemin başbakanı Turgut Özal’ın neoliberal politikaları (yaygın bilinen adıyla “24 Ocak Kararları”) hayata geçmeye başlayarak Türkiye ile Batı’nın hem ekonomik hem de kültürel anlamda daha yakın ilişkiler yaşanacağı döneme girilmiştir. Söz konusu süreç, Amerika ve Rusya arasındaki soğuk savaşın bitmesi ve 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması sonrası Türkiye kendisini âdeta tüketim kültürünün ve kapitalizmin tam ortasında bulmuştur. Ülkemizde 1991 yılıyla birlikte ilk özel televizyon ve radyolarının yayın hayatına başlamasıyla, TRT’nin ülke gündemini belirleyen tek kanal olma misyonu zayıflamış bu sayede her yaşta insanın ulaşabildiği bir eğlence dünyasının da kapıları popüler müzikler için aralanmıştır. “90’lar Pop” denilen süreç bu gelişmeler çerçevesinde şekillenmiş ve yeşermiştir. 90’lı yıllarla birlikte aranjman ve arabesk müziğin tahakkümünden kurtulan müzik endüstrisi, Doğu ve Batı çalgılarını modern bir orkestrasyon ve sound ile harmanlayan “90’lar Pop”u yaratarak özgün tarzda şarkı ve şarkıcılara geniş bir hareket alanı sunmuştur. Müzik eleştirmeni ve yazarı Küçükkaplan, *Türkiye’nin Pop Müziği* (2016) isimli kitabında “90’lar Pop”u hazırlayan dönemin aranjman dönemi olduğunu vurgulayarak şu ifadelerle yer verir:

Müzikal anlamda ortaya bir şey koymayan aranjmanların en önemli katkısı ise daha geniş bir dinleyici kitlesinin tonal müzikle, kısıtlı bir oranda da olsa armoniyle ve Batılı çalgılarla tanışmasını sağlamak olmuştur. Bununla beraber yabancı parçalara yazılan sözlerin büyük beğeni kazanmasıyla söz yazarlarının sayısı artmış, yerli beste üretiminin ağırlık kazanmasıyla da geniş bir repertuvar oluşmasının önu açılmıştır (Küçükkaplan, 2016, s. 75).

Kuramsal Çerçeve

Türkiye’nin modernleşme fikrini popüler müzikler üzerinden okumak, sosyokültürel boyutta pek çok farklı dinamiği de çözümleyebilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışma bugün adına “90’lar pop” dediğimiz ve müzikal açıdan nostaljik bir takım anlamlar yüklediğimiz dönemi müzikal ve kültürel açıdan ele alarak söz konusu dönemin dinamiklerini ortaya koymayı ve üzerinde bir tartışma yaratmayı amaçlamaktadır. Müzik ve hafıza ilişkisi; “bireylere kendi anılarını, kimliklerini ve özerkliklerini inşa etme alanı sunması bakımından önemlidir” (Frith, 2003’ten akt: Çerezcioğlu, 2003, s. 161). Çalışmayı anlamlı kılan unsurlardan biri hiç şüphesiz o dönem için “yoz müzik/eğlence müziği” gibi ifadelerle adlandırılarak önemsizleştirilen “90’lar pop”un günümüzde bir “dönem müziği” olarak hâlâ kıymet görmesidir. Nitekim gerek dinleyici gerekse müzisyen olarak pek çok kişinin gündelik müzik sohbetlerinde bu dönem müziğini “özlemle” anması sonucu ortaya çıkan tartışmalar “90’lar pop”u diğer popüler müzik türlerinden önemli ölçüde ayırmaktadır.

Bir hatırlama biçimi olarak müzik ortak kültürü inşa etmede en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Bu noktada J. Assmann’ın “kültürel bellek” kavramını hatırlamakta fayda vardır. Kültürel bellek; toplumların geçmişleriyle ilgili anıları ve tecrübelerini canlı tutan bir kavram olmakla birlikte, Assmann (2015, s. 23) genel hatlarıyla kültürel belleği; “hatırlama”, “kimlik” ve “kültürel süreklilik” olarak sınıflandırmaktadır. Bu unsurların oluşturduğu sembolik yapı toplumsal anıları biçimlendirerek zamanla ortak bir kültürü inşa eder. Söz konusu ortak kültürün inşasında ise en önemli unsur “tekrarlama”dır. Tekrarlamalar birbiri ile ilişkili olayların pekişmesi ve aktarılmasını sağlayan bir sistemi meydana getirir. Bu anlamda “tekrarlama” ile bilginin aktarıldığı ve bununla da yetinilmeyip geçmişe dair olayların “canlandırıldığı” ritüeller ve ritüel bir karaktere sahip olan müzik; “kültürel belleğin en iyi biçimde aktarılmasına olanak verir” (Akın, 2018, s. 104). Assmann’ın da (2015, s. 39) ifade ettiği gibi: “geçmiş, ancak kendisiyle ilişki içinde olunması hâlinde ortaya çıkar.” “90’lar Pop” denilen olgu da bu çerçevede kendisini inşa etmiş ve 90’lar kuşağının müzik üzerinden kurduğu ortak geçmiş zamanla kültürel bir hafızaya dönüşmüştür. Nitekim sosyal medya platformlarındaki yorumların kesiştiği noktalar insanların “90’lar Pop” olarak adlandırdıkları müziği, doğrudan müziğin kendisi üzerinden değil, dönemin sosyoekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleri üzerinden değerlendirdiğini bizlere göstermektedir. Bu bağlamda 1980’li yıllarda doğan ve çocukluk-gençlik dönemi 1990’lı yıllara

denk gelen dinleyiciler, kendilerine ortak bir anlam dünyası inşa etmektedirler. Bu noktada karşımıza anahtar bir kelime çıkmaktadır; nostalji. “Nostalji, bir an’a, davranışa, duruma, yere, kişiye, nesneye, zamana veya geçmişteki bir deneyime güncel/temsili bir anlam yükler. Deyim yerindeyse, arkaik bir duygu veya hissiyatı alıntılar, onu simgesel olarak yeniden yapılandırır. Bu açıdan nostalji, bir nevi geçmişin düşünce ve duygulanımlarını şimdide yeniden inşa etmektedir de denilebilir” (Köse ve Aydın, 2002, s. 760).

Yöntem

Nitel araştırma çerçevesinde ele alınan bu makale; etnografinin dijital evrimi olarak da tanımlanan netnografik (diğer bir adıyla siber etnografi) yöntemle ele alınmış olmakla birlikte; doküman incelemesi ve kaynak taraması sonucu ortaya çıkan verilerin betimsel açıdan incelenmesini içermektedir. Netnografi sanal ortamlara adapte olan dinleyicilerin (dolayısıyla tüketici) duygu, düşünce ve tepkilerini anlamamız noktasında önemli bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim müziğin dijitalleşmesi sonucu dinleyici kitlenin de bu dijital ortamlara yoğun katılımı netnografiyi günümüz araştırmalarında daha da önemli bir konuma getirmektedir. Netnografik bir araştırmanın üç türlü veri toplama tekniği bulunmaktadır. Bunlar arşivsel veri, temin edilmiş veri ve saha notu verileridir. Bu çalışmada ise “arşivsel veri” olarak adlandırılan ve çevrimiçi ortamda hâlihazırda bulunan, araştırmacının herhangi bir katılımı olmaksızın kopyalanarak elde edilen veri türüne yer verilmiştir (Kozinets, 2010’dan akt: Özbek ve Dursun, 2015 s. 235). Bu bağlamda “90’lar Pop”u değerli kılan ve insanların bu döneme nasıl ayrı bir önem verdiğini tespit etmek adına Youtube platformundaki dinleyici kitle yorumları ve yazıları dikkate alınmıştır. Söz konusu dönemin müziklerinin altına yapılan yorumlar rastlantısal (random) örneklem modeliyle seçilmiş ve 25 kişilik bir örneklem grubu oluşturularak çalışmanın bulgular kısmında bu yorumlara yer verilmiştir. Dinleyicilerin bu dönem müziğine yönelik düşüncelerinin muhtevası içerik çözümlemesi kapsamında tematik kodlama yapılarak tespit edilmiştir. Yorumlar ise Youtube’da ‘90’lar Türkçe Pop’ anahtar kelimeleri ile arama yapıldığında 12.2 bin abone ve 6.7 milyon dinlenme/görüntülenmeyle karşımıza çıkan karışık listedir (URL 1).

Çalışmada öncelikle Türkiye’de popüler müzik tarihine kısaca değinilmiş ve “90’lar Pop”u hazırlayan sosyoekonomik süreçler hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Sonrasında ise makalenin ana

bulgularının yer aldığı bölüm tematik analizle incelenmiştir. Bu kapsamda sosyal medyadaki netnografik çalışmalar ve gözlemler sonucu önemli sayıda (dinleyici) kitlenin Youtube kanallarındaki 90’lar Pop listelerinin altına yapılan yorumlardan ve şarkıların dinlenme oranlarından hareketle; 90’lar Pop’a duyulan özlem ve bu türe atfedilen nosyonlar açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmada kişisel verilere yer verilmemiştir. Bu doğrultuda çalışmadaki bulgular, kimlikleri şifreli (rumuz veya şifreli isimler) kişilerin açık erişim (herkes tarafından ulaşılabilen) kaynaklarıyla yürütülmüş olduğundan etik kurul izni gerektirmemektedir.

Bulgular

Üzerine pek çok kişinin farklı açılardan konuyu ele aldığı (Bengi, 2022; Meriç, 2020; Hepkaner ve İnceel, 2020; Küçükkaplan, 2016; Erdoğan, 2018) yazıların dışında “90’lar Pop”u konu alan iki önemli belgeselden de söz edilebilir. Bunlar; Handan Özsoy ve Suat Kavukoğlu’nun hazırladığı, Yavuz Hakan Tok ve Hakan Eren’in danışmanlığını yürüttüğü, NTV’de yayınlanan “Söz-Müzik 90’lar” belgesel serisi ve Youtube üzerinden yayın yapan 200 binin üzerinde abonesi bulunan Şokopop T.V. isimli kanalın yaptığı derleme programlardır. Söz konusu yapımlar -yapısı gereği- magazin ağırlıklı olan ancak önemli bilgilerin ve “flash” haberlerin/olayların ön plana çıkarıldığı programlar olmakla birlikte, söz konusu dönemin genel bir portresini çizmesi açısından oldukça önemlidir.

“90’lar Pop”un çeşitli sosyal medya platformlarındaki paylaşım ve yorumlarda övgüyle söz edilen, nostaljik olarak 1980 sonrası kuşağın müzikal hafızalarını oluşturan ve bugün pek çok şarkıcı ve müzisyeni Türk pop müziğine kazandıran üretken bir dönem olarak bilindiğini belirtmiştik. “90’lar Pop” müziğe yapılan eleştirilerin başında ise çok fazla ürün vermesi ve çok fazla “star” üreten bir dönem olması gelmektedir. Ancak “90’lar Pop” olarak hatırlanan, çalınıp söylenen ve zihinlerde yer tutan bazı şarkı ve şarkıcılar, günümüzde dönemin kaosundan süzülerek sağ çıkmış ve sonraki dönemlerde yaptıkları çalışmalarla da “gündelik” olmadıklarını ispatlamışlardır. Hiç şüphesiz 1990’ların popüler kültür ortamı içerisinde bugün hatırlanan şarkılar, dönemin karmaşası içinde gündelik değil, kalıcı ve kült eserler olarak “90’lar Pop”un iskeletini oluşturmaktadır. Bu isimler arasında; Tarkan, Aşkın Nur Yengi, Sertap Erener, Levent Yüksel, Harun Kolçak, Kenan Doğulu ve Yıldız Tilbe gibi isimler bulunmakla birlikte; Sezen Aksu, M.F.Ö, Ajda Pekkan, Nilüfer ve Kayahan gibi “kıdemli” müzisyenlerin de “90’lar Pop” a yön verdiği tartışmasız bir gerçektir. Ayrıca

-ve belki de daha da önemlisi- Garo Mafyan (*d. 1951*), Aysel Gürel (*d.1929, ö.2008*) ve Şehrazat (*d.1952*) gibi dönemin aranjör ve söz yazarları da bugün adına “90’lar Pop” dediğimiz dönemin arka planındaki isimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin övgüyle bahsedilen konuların başında ise; genç ve dinamik yüzlerin müzik piyasasına atılması, konservatuvar okuyan mektepli müzisyenlerin solist ve müzisyen olarak piyasaya çıkmaları, 1980’li yılların hemen başında Amerika’da MİDİ tabanlı bilgisayar programlarını kullanan alt yapıları ve klip endüstrisi ile birlikte müziğin görselleşerek iyiden iyiye sinematografik bir biçim alması gibi konular gelmektedir.

“90’lar Pop”u Hazırlayan Süreç

Müzikal dinamikler toplumların kültürel, siyasal ve ekonomik yapılarından farklı değildir. Bu açıdan müzik tarzlarındaki ve eğilimlerindeki değişimi biraz da hem uluslararası hem de ulusal dinamiklerle ilişkilidir. Nitekim Cumhuriyet sonrası farklı müzik türleri ve tarzlarıyla (kanto, tango, aranjman, Anadolu pop, arabesk vb.) tanışan ve geleneksel bir tarım toplumu görüntüsü çizen Türkiye, Özal hükümetiyle (ANAP) birlikte 1984 yılından sonra liberal ekonomiye geçmiş ve ekonomik açıdan serbest piyasa koşullarını benimsemiştir. 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla başlayan Soğuk Savaş, iki kutuplu dünyayı Amerikan emperyalizmi lehine çevirmiş ve Orta Doğu toplumlarının “demokrasiye ihtiyacı olduğu” düşüncesinden hareketle Amerika ve Irak arasındaki 1991 Körfez Savaşı ilk kez canlı olarak televizyonlardan yayımlanmıştır. Bu olay hem televizyon tarihi açısından hem de televizyonun kitleler üzerindeki etkileri açısından oldukça önemlidir. Radyo, televizyon ve gazeteler (hatta dergiler) toplumun zihinsel kodlarını ve geçmişle olan ilişkisini katı bir biçimde değiştirerek, yeni kültürel modellerin de gündelik yaşamımıza girmesini hızlandırmıştır. Nitekim müzik bu dönüşümün en görünür olgularından biridir. Bu bağlamda özel radyo ve televizyonların 1990 sonrası yayın hayatına girmesi, 24 saat sadece müzik yayını yapan müzik kanallarının (Kral T.V., Genç T.V., Power Türk) kurulması, Türkiye’nin AB üyelik süreci ve internetle tanışması (1993) gibi çeşitli sosyokültürel, teknolojik, ekonomik ve siyasal gelişmeler; 1980’lerde arabesk müzikle çizilen Orta Doğulu ve kadercı kitle imajını 1990’lı yıllarla birlikte genç, dinamik, özgürlükçü ve Batılı tarzda bir toplumsal yapıya bırakmasını sağlamıştır. “90’lı yılların Türkiye’inde liberalizm dalgası, beraberinde kültürel değişimi de getirmiştir. Dünya genelinde Soğuk Savaş’ın bitmesiyle hızlanan küreselleşme, bu kültürün yayılımını daha etkili

kılmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra gelen Özal dönemi ile birlikte liberalizm, her alanda dolaşım özgürlüğü iddiasında olurken ticari anlamda da serbest girişimi hızlandırmıştır” (Ümer, 2019, s. 585-605). Dürük; Türkiye’de popüler müzik üretimi ile ilgili olarak yaptığı çalışmada 1990’lı yıllarla birlikte arabesk müziğin pop müzik içerisine karıştığından bahsetmekte ve konuyu tarihsel boyutuyla birlikte şöyle değerlendirmektedir:

1990’lı yıllar, aynı zamanda yaşamın her aşamasında yaşanan karmaşanın Türk popüler müziğinde de etkisini iyice gösterdiği yıllar olur. Popüler müzikte iki ana akım, pop ve arabesk müzik birbirlerinin ve diğer bütün türlerin içine iyice sızar. Türk müziğini oluşturan kaynakların hepsini bir arada kullanarak her kesime hitap edebilecek “sentez” ürünler vermek piyasanın izlediği bir strateji olarak popüler müziği şekillendirir (Dürük, 2011, s. 33-42).

Böyle bir iklimde yeşeren “90’lar Pop”, o dönemin tüm iniş çıkışlarını ve toplumsal ilişkilerini üzerinde taşımakla birlikte müzik piyasası da ekonomik hareketlenmeye paralel hızlanmış ve gelişmiştir. Geleneksel toplum yapısının yeni yeni çözülmeye başladığı 90’lı yıllarda insanların yaşama ve düşünme biçimlerini yeni olanla ikame eden ve radikal bir biçimde dönüştüren medya ise bu süreci kökten uca etkilemiş ve teknolojiyi ve modern yaşamı hayatımıza hızla entegre etmeye başlamıştır. Söz konusu dönemin günümüzde “90’lar Pop” müziği üzerinden yeniden inşa edilmeye çalışıldığını görmekteyiz.

“90’lar Pop”un Netnografik İncelemesi

Daha önce bahsettiğimiz Assmann’ın “tekrarlama” biçimi, birbiri ile ilişkili olayların pekişmesi ve aktarılmasını sağlayan önemli bir unsur olarak 90’lı yıllarda sadece müzik yayını yapan özel radyo ve televizyonlar sayesinde hem görsel hem işitsel anlamda kültürel belleğimize doğrudan etki etmiş ve bugün üzerinde âdeta ortak bir fikirde birleştiğimiz “90’lar Pop” kavramını yaratmıştır. Nitekim “90’lar Pop”, 80’ler kuşağının zihin dünyasında nostaljik sayılabilecek pek çok olguyu da beraberinde getirmiştir. Söz konusu kavramının içeriğindeki anlamları tespit etmek, bu müziğin dinleyiciler nezdinde neden özel bir yer teşkil ettiğini anlamak adına da önemlidir. Aynı zamanda bir dönem müziği olan “90’lar Pop”, tıpkı Yeşilçam filmleri gibi nostaljik bir anlama sahip olmakla birlikte sadece müzikal dinamiklerin ve yeni şarkıcıların varlığıyla değil, aynı zamanda söz konusu dönemin yaşam dinamikleri (toplumsal ve kültürel refah) ve insan ilişkileriyle de yakın ilişkiindedir. Bu bağlamda “90’lar Pop” a nostaljik bir

değer atfeden bugünün dinleyicilerinin bu döneme hangi anlamları yüklediğini ve bu dönem müziğini neden özel bir anlamla sahiplendiklerini tespit etmek amacıyla internet ortamındaki söylem ve düşüncelere yer verilmiştir. “90’lar Pop” listesine yorum yapan ve random örnekleme seçilen 25 kişinin soy isimleri ise kısaltma olarak verilmiştir. “90’lar Pop Karışık Şarkı” listesine yapılan yorumlar tablo hâlinde şu şekildedir:

Tablo 1: Dinleyici Yorumlarını İçeren Tematik Tablo

	İsim	Yorum	Tema
1	Yusuf S. K.	<i>Bu mix ile 90’lar müziklerinin ne kadar kaliteli olduğunu bir kez daha görmüş olduk, dinlerken çocukluk anılarımızı hatırlıyoruz.</i>	Geçmişe özlem
2	Ebru B.	<i>Asla vazgeçemeyeceğim 90’lar Türkçe pop. Bu şarkıları dinleyerek büyüyenlerin yeni nesil şarkılara tahammül etmesi çok zor. Ellerinize kulaklarınıza müzik zevkinize sağlık bu paylaşımı yapan kardeşim.</i>	Müzikalite
3	Eren	<i>Ah 90’lar efsaneydi insanlığın hayatın yaşama zevkinin tavan yaptığı zamanlardı çok özledik.</i>	Geçmişe duyulan özlem ve yaşam kalıplarına vurgu
4	Onur Ç.	<i>O günler mi yoksa bu şarkılar mı güzeldi bilmiyorum ama hissettiklerimiz çok güzeldi. Keşke bir sabah yine o günlere uyanabilsek.</i>	Geçmişe özlem
5	Gizem	<i>Sonuna kadar yüzümden bir tebessümle dinledim. Sanatın sanat olduğu yıllar...</i>	Müzikalite
6	Gülcan K.	<i>90’ların en ama en güzel zamanlarını yaşadım gördüm o zamanlar büyümek istiyorduk şimdi çocukluğumuza dönmek istiyoruz. Konu komşuluk vardı. Herkes birbirine güvenirdi. Korkmadan her kapıyı çalıp su ekmek vs. isteyebilirdik. Akşam geç saatlere kadar korkusuzca oynardık çünkü kimse kimseye kötü gözle bakmazdı. Bir ip bir top olsun yeterdi bize biz yokluğu iyi bilirdik. Şimdiki nesil gibi doyumсуuz değildik.</i>	Geçmişe duyulan özlem
7	Sema Ç.	<i>İyi ki seksen yılında doğup doksanlarda genç oldum 42 yaşındayım şuan tüylerim diken diken bunları dinlerken sokakta oyun oynayarak büyüyen şanslı nesil iyi ki varız yaa...</i>	Geçmişe duyulan özlem
8	Zehra H.	<i>90’ların bir tane boşu yok hepsi birbirinden değerli yıllar ve şarkılar milyon yıl geçse de dinlemeye devam...</i>	Müzikalite ve geçmişe özlem
9	Ozan D.	<i>1982 doğumlu biri olarak, çocukluğu da, gençliği de iyi ki 90’lar ve 2000’ler de yaşamışım diyorum. Komşuluğun ne olduğunu bilen bir nesilden şimdilerdeki yozlaşmış zamana gelmenin acısını yaşıyorum. Herkes tüketme derdinde.</i>	Geçmişe duyulan özlem ve mevcut düzene karşı tepki.
10	Zeynep Ç.	<i>90lar bir efsanedir şarkıları, dizileri, insanları...</i>	Geçmişe

		<i>Bizi güzel günlere götürdüğünüz için teşekkürler.</i>	duyulan özlem
11	Leyla:	<i>90'larda gerçek çocukluk yaşandı ve sonraki nesillere nasip olmadı. Sokakta özgürce akşam ezanına kadar oynardık kimse taciz etmezdi annemiz babamız endişelenmezdi. Terli terli eve gelirdik annemiz biraz kızardı sonra hazır sofraya otururduk. O Pazar akşamı banyoları ütölemiş mavi önlük beyaz dantelli yakalarım annemin saçlarını örüp göndermesi. Televizyon gündüz bizim akşam büyüklerini o hayal kurmayı öğreten dizileri izler gece tavana bakıp hayal kurardık instagram tiktok yoktu çamur taş misket top vardı.</i>	Geçmiş duyulan özlem, güçlü sosyal ilişkiler
12	Abdullah D.	<i>Özgün müziğin yapıldığı, tüm sanatçıların birbirine saygı duyduğu, enflasyonun düşük olduğu, sokakların güvenli olduğu, 25 kuruşluk dondurmayla mutlu olunabildiği yıllardı...</i>	Geçmiş duyulan özlem ve ekonomik refah vurgusu
13	Hakan K.	<i>Birbirine benzemeyen şarkılar yapılmış olması, şuan yapılan müziğe nazaran en dikkat çekici özelliğidir bu jenerasyonun.</i>	Özgün müzikler ve müzikalite
14	İbrahim K.	<i>90'lar unutulmaz lise döneminin en çarpıcı ve yeri doldurulamaz en anlamlı, sadeliğin saflığın ve her çıkan albümün, klbin ayrı ayrı heyecanı ile dolu yıllarıydı. İnsan hüzünleniyor bu günümüze bakıp geçmişteki bu eşsiz eserleri dinleyince. Güzel yıllardı.</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
15	Erdi Ö.	<i>90'lı yılları o kadar özledik ki keşke şimdiki imkânların hiç biri olmasaydı da o günlerde kalsaydık. Yaşanılan her şeyin bir anlamı ve tadı vardı hiçbir şey sahte ve anlamsız değildi. Ben şahsen çok şükür iyi ki görmüşüm 90'lı yılları şuan 37 yaşındayım emin olun bir daha dünya 90'lı yıllardaki gibi asla güzel olmayacak her gün daha da kötüye gidiyor.</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem ve mevcut düzene karşı tepki.
16	Ayşe	<i>Ah gençlik yılları bee.. En güzel, temiz, kaliteli zamanlarımız...</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
17	Serhat T.	<i>90'lı yıllar dünyanın ve hayatımızın en güzel günleriydi keşke bir zaman makinesi olsa da geri dönsek keşke!</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
18	Bayram T.	<i>1965 doğumluyum. Ülkenin her türlü ve halini gördüm ama hiç 90'lar kadar iyisini görmedim</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
19	Mustafa D.	<i>Saygının, sevginin ne demek olduğunu bilen. Komşuluğu, akrabalığı, arkadaşlığı yaşayanlara. Siyah, mavi önlük giyenlere. Mahallenin kızını korumak için dayak atıp, dayak yiyenlere. Patates kızartması yemek için, sobanın başında banyo yapmak için Pazar gününü bekleyenlere. Siyah beyaz TV de çizgi film seyretmek için sabahın köründe uyananlara.</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem, güçlü sosyal ilişkilere
20	Elif K.	<i>Bu şarkıları dinledikçe o dönemlerdeki mutlu</i>	Geçmiş yaşam

		<i>zamanlarım aklıma geliyor resmen mutluluğun adı 90'lar</i>	kültürüne duyulan özlem
21	Engin A.	<i>Hayattaki tek şansımı 90'lı yıllarda yaşamak olarak kullandım</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
22	Hakan K.	<i>Bir neslin kendisini, aşklarını, okul yıllarını, yürüdüğü yolları, yazları, kışları, belki de yediği turşuyu bile hatırlatan şarkılar bunlar. Güzel olan şarkılar mı yoksa anılarımız mı bilmiyorum ama yaşadığı duyguyu yaşayıp geçmek en iyisi galiba.</i>	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
23	Soft G.	Yüzyıl içindeki en iyi, en kıyak kuşak . Hem eski hem yeni olmak demek. Biraz gözü açık bir 80'li, yüz yıllık nesil kültürünü bir porsiyonda almış demektir. Mahalle çeşmelerinden su içmek, bayramları ipe çekmek demek. Bakkala gitmenin, sokakta oynamanın, harçlık toplamanın geçerli sayıldığı, Havuç'un olmadığı yıllar demek... Her şeye rağmen temiz ve el değmemiş bir hayat demek	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
24	Kenan B.	90'lı yıllar hep güzeldi dostluk, komşuluk, arkadaşlık daha başkaydı akşam olunca saklambaç oynamak ne sarardı.	Geçmiş yaşam kültürüne duyulan özlem
25	Özgür K.	2000'lerde kültürel anlamda geriye gittiğimiz için hala 90'ları dinliyoruz.	Geçmişe duyulan özlem

Çalışmanın bakış açısını güçlendirmek adına; dönemin bizzat aktörleri olarak Çelik Erişçi ve Ahmet Akkaya'nın (Ah Canım Ahmet) yanı sıra günümüzde müzik piyasasının nabzını tutan önemli Dj'ler, 90'lar Pop'un kitleler üzerinde bıraktığı etkinin sebeplerini ise şöyle açıklamışlardır (URL 2):

Tablo 2: Müzik Üreticilerinin ve İşletmecilerinin Yorumlarını İçeren Tematik Tablo

İsim	Meslek	Yorum	Tema
Naim D.	Müzik Yazarı	"Nostalji dalgası durmak bilmez. Sıra 90'larda demek ki. Sebep de hep aynıdır. Bugün mutsuzsak eğer, düne sığınma dışında yol kalmıyor önümüzde. Aslında var da, zor yollar. Bu ise kolay. Kaç, eğlenmene bak, unut..."	Mutsuzluk ve geçmişe duyulan özlem.
Çelik E.	Şarkıcı ve aranjör	Günümüzde tüketim ideolojisinde, maddeye bağımlılıkta doruk noktası yaşanıyor fakat ruhtan eser yok. Herkes ruhunu arıyor. Geçmişe özlem dediğiniz nokta doğru. Türkiye üzerinden anlatırsak bugün pop yapan gençlere yetersiz demek onlara haksızlık olur çünkü emek veriyorlar ancak yaptıkları müzik insanların özlemlerini gidermeye yetmiyor diyebiliriz belki.	Geçmişe özlem duyma
Murat A.	Zorlu	Nostaljinin kültür sanatta süregelen döngünün	Müzik

	PSM Genel Müdürü	içinde olduğunu düşünüyorum. Belli akımların zamanla yeniden popüler olması, hem endüstrinin kendi sistemi içinde sosyoekonomik canlılık yaratmasını hem de güncelle yeniden yorumlanmasını sağlıyor. 90'lar Türkçe pop da benzer bir süreçten geçiyor. Türkiye'de en kapsayıcı kitleye sahip olan müzik türlerinden biri. Dolayısıyla farklı zamanlarda yeniden popüler olması bir noktada kaçınılmaz.	endüstrisinin satış stratejisi
Ahmet A.	Şarkıcı ve aranjör	İyi müzisyen, iyi yorumcu 20, 30 yıl önden gider. Müzisyen, aranjör ve yapımcıların bu resmi daha iyi okumaları gerektiğini düşünüyorum. Samimi, iyi işler çıkmıyor. İşte 90'lara dönüşün sebebi bu. Yeni şarkılarda bakıyorum intro bile yok. Yeni çağın getirdiği eksilen duygular var. En büyük eksiklik duygu neredeyse yok. İnsan duygudan düşünmeden oluşan bir varlık. Bu bütünlükte şahane melodiler, şahane hikâyeler yazılmazsa eskiye özlem duyulur. O nedenle '90'lar kafası' adında bir proje hazırladım.	Geçmişe duyulan özlem ve kaliteli müzik üretimi
Hakan K.	Dj.	Ben Çelik'le konuştum. 'Neden 90'lar pop müziğine böyle bir geri dönüş var' dedim. 'Biz 90'larda toplum olarak daha mufluyduk ' dedi. Gerçekten baktığımızda öyle olabilir. 90'lara baktığımızda pop müzik yeni patlıyordu ve ciddi yatırımlar yapılıyordu. Bunların geri dönüşü de olabiliyordu. Çok iyi aranjör, söz yazarı ve bestecilerle çalışılabiliyordu. Örneğin Sibel Alaş'ın 'Adam' şarkısı o dönemin inanılmaz rakamlarıyla yapılan bir video klipe karşımıza çıkmıştı. Nitekim Burak Kut'un 'Yaşandı Bitti Saygısızca' şarkısının klibi Los Angeles'ta çekildi. Tarkan da Amerika'da klip çekiyor burada geri dönüşünü alabiliyordu. CD'ler, kasetler çok fazla satılıyordu. 99 yılındaki deprem, 2000, 2001 yılındaki ekonomik kriz derken biraz sarsıntıya uğradı. 2000'li yıllarla daha farklı kitlelere hitap edilmeye başlandı. Çok başarılı işler var evet ama popüler olarak yok	Geçmişe duyulan özlem ve kaliteli müzik üretimi
Şener Ç.	Dj.	"Hep söylerim, 'Geçmiş özlemini hiçbir araç müzik kadar güçlü biçimde uyandırmaz' diye. Bu sebeptendir ki yıllardır düzenlediğim 'oldies party'ler hep rağbet görüyor. İnsanların o yıllarda yaşadığı duygular, olaylar bu müziklerle hatırlanıyor en önemlisi de bu şarkılar hiç eskimiyor. 90'lar Türk pop müziğinin en üretken ve en güzel yılları oldu. O dönemde yapılan şarkıların neredeyse hepsi günümüzde halen ezberlerde.	Bir hatırlama biçimi ve geçmişe duyulan özlem

Sonuç

Youtube platformu üzerinden “90’lar Pop” dinleyicilerinin netnografik verileriyle yapılan bu çalışmadaki bulgular incelendiğinde dinleyicilerin büyük çoğunluğunun bu müziği, estetik veya teknik açıdan değil, 1990’lı yılların yaşam standartlarına, insan ilişkilerine ve ekonomik koşullarına olan özlem üzerinden tanımlandığı tespit edilmiştir. Bu anlamda müziğin bir hatırlama aracı olarak nostaljik bir işlev gördüğü ve insanların dün ve bugün arasındaki ilişkiyi müzik üzerinden kıyaslayarak kurduğu görülmektedir. Bu bağlamda “90’lar Pop”un insanların zihninde psikolojik bir kaçıışı da ifade ettiği söylenebilir. Nitekim yaşadığımız (post)modern çağın kaotik, kalabalık ve çatışma yüklü ortamı; başta ekonomik pek çok sorunu (işsizlik, göç, yalnızlık, kentleşme vb.) beraberinde getirmiş ve insanın sosyal ve psikolojik dünyasında anlam kayıplarına neden olmuştur. Yine yorumlardan hareketle bu dönemle ilgili öne çıkan kavramlar ise; komşuluk, yardımlaşma, ekonomik refah ve güven temelli insan ilişkileridir. Bu ilişkilerde çocukluk ve gençlik yıllarındaki özgür alanlar ve toplumsal anlamda görece ekonomik refahın ve toplumsal güven duygusunun yüksek olduğu vurgusu da öne çıkmaktadır. “90’lar Pop”u yorumlayan üreticiler ise, dinleyicilerin yorumlarına paralel bir biçimde benzer temalara vurgu yapmaktadır. Bu anlamda hem dinleyici hem de üreticilerin 90’lar pop üzerine birleştikleri ana tema ise mutluluk ve özgünlük kavramıdır. Nitekim dönemin üreticileri çalışmaların hem düzenleme (aranjman) hem de söz açısından bugüne kıyasla özgün ve yaratıcı olduğundan bahsetmektedirler.

Bu açıdan çalışmanın önemli kavramlarından biri olarak karşımıza çıkan nostalji; kişinin geçmişle kurduğu ilişkide duygusal anıların metaforik anlamda zihinsel mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. J. Assman’ın (2015) “kültürel bellek” kavramı, toplumların geçmişleriyle ilgili anıları ve tecrübelerini canlı tutan bir kavram olduğundan bahsederek müziğin bir hatırlama aracı olarak kullanılabilmesini vurgulamıştır. Bu anlamda çalışmanın bulguları bu kavramı güçlü bir şekilde ispatlamaktadır. Bu dönemin dinleyiciler tarafından yukarıda özetlenen nedenlerden dolayı o dönemin günümüz penceresinden bakıldığında “daha değerli ve özel yıllar” olduğu ön kabulünden hareketle “90’lar Pop”un âdeta yakın tarihe ait modern bir mite dönüştürüldüğü de söylenebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmada, internet ortamındaki katılımcılar tarafından açık erişim kaynaklı paylaşımların kullanılması ve bu paylaşımların kişisel bilgiler içermemesi sebebiyle çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Assmann J. (2015), *Kültürel bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bengi, D. (2022). *60’lı yıllarda Türkiye: sazlı cazlı sözlük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cambazoğlu, C. (2009). *Kentin türküsü: Anadolu pop-rock*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Çerezcioglu, A. (2013). Popüler müzik ve gündelik yaşam deneyimi, *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 19(75), 159 – 172.
- Dürük, E. F. (2011). Türk popüler müzik üretimi ve ürünlerindeki karma yapıyı hazırlayan toplumsal ve müziksel etkenler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 33-42.
- Demir, F. O. (2008). Pazarlamanın nostaljik oyunu: retro markalama. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 33, 43-54.
- Erdoğan, G. (2018). *Müzikolojide kültürel yaklaşımlar ve müzik kültürü üzerine eskizler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Frith, S. (2003). Music and everyday life. In *The cultural study of music* (Ed. Marvin Clayton, Trevor Herbert, Richard Middleton). New York: Routledge.

- Hepkenar, İ., & İnceel S, (2020). Muğlak Şarkılar: 90'lar türk popüler müziğinde queer temalar nerede? *ViraVerita E-Dergi*, 11, 46-68.
- Kaplan A. (2008), *Kültürel müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Köse H., & Aydın H. (2020), Medyatik popüler kültürde "nostalji": kültürel doyum üzerine bir inceleme, *Folklor Edebiyat Dergisi*, 26(4), 757-779.
- Küçükkaplan, U. (2016). *Türkiye'nin pop müziği*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MeriÇ, M. (2020). *Türkçe sözlü hafif batı müziği: pop dedik*. İstanbul: İletifim Yayınları.
- Otay Demir, F. (2016). Pazarlamanın nostaljik oyunu: retro markalama *İstanbul Üniversitesi İletifim Fakültesi Dergisi*, 33, 29-41.
- zblk T., & Dursun Y. (2005), Pazarlama araştırmalarında paradigmatal dönüşüm ve etnografinin dijital evrimi: netnografi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46, 227-247.
- Stokes, M. (2012). *Aşk cumhuriyeti, Türk popüler müziğinde kültürel mahrem* (ev. Hira Doğrul). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ömer, E. (2019). Nostalji perdesi ve geçmişi inşa etmek. *Sinefilozofi Dergisi*, zel Sayı, 585-605.
- Sedikides C., & Wildschut T. (2018). Finding meaning in nostalgia. *Review of General Psychology*, 22(1), 48 – 61.
- Taşbaşı, K. (2004), *Görüntünün müziği müziğin görüntüsü; Türkiye'de 1990 sonrası müzik endüstrisi ve görüntü* (Derleyen: Cem Pekman-Barış Kılıçbay). İstanbul: Pan Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

- URL 1: <https://www.youtube.com/watch?v=Ow3A7hg0EeU> (Erişim Tarihi: 04.01.2023)
- URL 2: <https://www.diken.com.tr/90lar-turkce-pop-sarkilari-neden-trend-oldu/>

"90s Pop" As a Remember Tool a Netnographic Review

Extended Summary

Turkish popular music history; From the beginning of the 20th century; It appears in different genres, taking names such as jazz, canto, tango, arrangement, Anatolian pop/rock, arabesque and "90s pop". Although it is a mistake to classify the past as a "period" in terms of historical continuity, "90s Pop" among the music genres mentioned above can be read as a part of the culture in Turkey's modernization adventure as a period music. The 1990s, when it was called "90s Pop"; It is important because it is a transition period that includes many different paradigms in socio-cultural, economic and political terms. In this respect, it is important to try to understand the "90s Pop" music that "people remember with longing today" through the eyes of the listeners and those who lived the period themselves. However, it is not fully understood what elements this longing (in other words, this nostalgic attitude) consists of and why people attribute a special value to the music of this period. The main purpose of this study is to reveal how the music of this period, which is marked as "quality" in the minds of the listeners as "90s Pop", which is still listened to and played in various entertainment venues, went beyond a nostalgic attitude and turned into a "memory place".

This article, which is handled within the framework of qualitative research; Although it has been handled with the netnographic (also called cyber ethnography) method, which is also defined as the digital evolution of ethnography; It includes the descriptive analysis of the data obtained as a result of document review and source scanning. Netnography is an important method for us to understand the emotions, thoughts and reactions of listeners (and therefore consumers) who have adapted to virtual environments. As a matter of fact, as a result of the digitalization of music, the intense participation of the religious audience in these digital environments brings netnography to an even more important position in today's research. A netnographic research has three types of data collection techniques. These are archival data, provided data, and fieldnote data. In this study, the type of data called "archival data", which is already available in the online environment and obtained by copying without any participation of the researcher, is included (Kozinets, 2010 as cited in: Özbuluk & Dursun, 2015 p. 235). In this context, mass comments and articles on Youtube platforms have been taken into account in order to determine what makes "90s Pop" valuable and how people attach special importance to this period. The interpretations made under the music of the mentioned period were selected with the random sampling model and a sample group of 25 people was formed and these comments were included in the findings section of the study. The content of the listeners' thoughts on the music of this period was determined by making thematic coding within the scope of content analysis. Comments, on the other hand, are a mixed list that comes up with 12.2 thousand subscribers and 6.7 million listens/views when searching with the keywords "90s Turkish Pop" on Youtube.

In the study, first of all, the history of popular music in Turkey will be briefly mentioned and various evaluations will be made about the socioeconomic processes that prepared the "90s Pop". Afterwards, the section containing the main findings of the article will be examined with thematic analysis. In this context, as a

result of netnographic studies and observations in social media, based on the comments made under the 90s Pop lists on Youtube channels of a significant number of (listening) audiences and the listening rates of the songs; The longing for 90s Pop and the notions attributed to this genre will be tried to be explained.

When the findings of this study, which was conducted with the netnographic data of “90s Pop” listeners on the Youtube platform, were examined, it was determined that the majority of the listeners defined this music not in terms of aesthetics or technique, but through the longing for the living standards, human relations and economic conditions of the 1990s. In this sense, it is seen that music has a nostalgic function as a means of remembrance and people establish the relationship between yesterday and today by comparing them through music. In this context, it can be said that “90s Pop” also expresses a psychological escape in people’s minds. As a matter of fact, the chaotic, crowded and conflict-laden environment of the (post)modern age; It has brought along many economic problems (unemployment, migration, loneliness, urbanization, etc.) and has caused loss of meaning in the social and psychological world of human beings. Again, based on the comments, the prominent concepts related to this period are; neighborhood, cooperation, economic welfare and human relations based on trust. In these relations, the emphasis on free spaces in childhood and youth, and the high level of social security and relative economic well-being in the social sense comes to the fore. The producers who interpret “90s Pop”, on the other hand, emphasize similar themes in parallel with the comments of the listeners. In this sense, the main theme that both listeners and producers unite on 90s pop is the concept of happiness and originality. As a matter of fact, the producers of the period mentioned that the works were original and creative compared to today, both in terms of arrangement (arrangement) and words.

In this respect, nostalgia, which is one of the important concepts of the study; It appears as a metaphorical mental space of emotional memories in a person's relationship with the past. J. Assman's (2015) concept of “cultural memory” emphasized that music can be used as a means of remembering by mentioning that it is a concept that keeps the memories and experiences of societies about their past alive. In this sense, the findings of the study strongly prove this concept. Due to the reasons summarized above by the listeners of this period, it can be said that “90s Pop” has been transformed into a modern myth of the recent history, based on the presumption that that period was “more valuable and special years” when viewed from today’s window.